

نکاتی در باب جریان های هنری در سال ۱۴۰۰ شمسی

سایه سنگین کرونا

● نرگس عاشوری خبرنگار سینما

شاید سال ۱۳۹۸ که کرونا وارد زندگی ما شد، کسی باور نمی کرد این ویروس کوچک این چنین زندگی ما را تحت تأثیر قرار دهد. همان روزها باور نمی کردیم که مراکز هنری تعطیل شوند و روزهای سخت برای هنرمندان شروع شود. در این گزارش نگاهی داریم به سال ۱۴۰۰ و ماجراهایی که بر هنر این سرزمین رفت.

تقلا برای بیرون آمدن از زیر سایه کرونا

سینما ۱۴۰۰ برای اهالی سینما سال کم رویدادی بود. اکران و گیشه با وجود بهینه شدن روند واکسیناسیون نتوانست از زیر سایه کرونا بیرون بیاید با وجود این «دینامیت» رکورد شکن شد و در رده پنجمین فیلم پرفروش دهه اخیر قرار گرفت. در مجامع مهم بین المللی از جمله و نیز غایب بودیم و در دیگر رویدادهای مهم مثل کن و اسکار نماینده سینمای ایران نتوانست موفقیت گذشته را تکرار کند. جشن خانه سینما و جشن انجمن منتقدان برگزار نشد اما تمام جشنواره های مهم غیر صنفی به صورت فیزیکی و مجازی برپا بودند. مهم ترین رویدادهای سینمای ایران در سالی که پشت سر گذاشتیم مربوط به همین جشنواره هاست که شاید همچون گذشته جریان ساز نباشند اما همچنان تب و تاب سینمای ایران هستند.

محمد خزاعی در سازمان سینمایی

اگر قرار باشد از تمام وقایع سال گذشته اتفاقی مهم را انتخاب کرده و بر صدر این فهرست قرار بدهیم به طور حتم تغییر در مدیریت سازمان سینمایی از مواردی است که در صدر این لیست قرار می گیرد. این انتخاب مهم است چون تعیین کننده چهارچوب ها و سیاست های کلی سینماست و تأثیر آن برای مدت طولانی در سینما نمود خواهد داشت. هفتم مهرماه بود که محمد خزاعی با حکم وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی بر مسند ریاست سازمان سینمایی تکیه زد. رئیس تازه سازمان سینمایی در همین ۶ ماه تصمیم های بسیاری گرفته که البته بخشی از آنها با واکنش های متفاوتی همراه شده است. او در کمتر از ۴۰ روز تکلیف تمام مدیریت های زیرمجموعه اش را روشن کرد، کارگروه مطالعاتی برای

آسیب شناسی و ارزیابی ظرفیت ها و عملکردها تشکیل داد، نشست های غیررسمی با خانواده سینما داشت، با اعضای هیأت مدیره خانه سینما تعامل داشت و... اما خبرسازترین تصمیم سازمان سینمایی ادغام یا برگزاری متمرکز جشنواره های ملی و جهانی فیلم فجر بود. قرار است از سال ۱۴۰۱ جشنواره ملی و جهانی فیلم فجر به صورت یکپارچه در بهمن ماه سال آینده برگزار شود. احیا شورای سینما از دیگر تصمیمات مهم خزایی است. اوایل اسفندماه امسال محمدمهدی اسماعیلی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی از موافقت هیأت وزیران با تشکیل «شورای سینما» خبر داد.

«دینامیت» در فهرست پرفروش ها

پس از فروش ناامیدکننده اکران نوروزی در دو سال گذشته کمتر کسی فکر می کرد که در میانه بحران کرونا یک فیلم سینمایی بتواند به جدول پرمخاطب ترین فیلم های دهه اخیر راه پیدا کند. «دینامیت» در روزهای پایانی اکرانش به این جدول وارد شده و در مقایسه با فیلم های اکران شده ده سال گذشته پنجمین فیلم پرمخاطب این مدت است.

کم بضاعت در مجامع بین المللی

با وجود درخشش فیلم هایی همچون «زالاوا» ارسلان امیری یا «بوتاکس» کاوه مظاهری و «دشت خاموش» احمد بهرامی و... در جشنواره های معتبر جهانی اما سهم سینمای ایران از جوایز جشنواره های مهم بین المللی ناچیز بود و خبرسازترین این حضور دریافت جایزه بزرگ جشنواره فیلم کن برای «قهرمان» بود. اصغر فرهادی که پیش از این جایزه بهترین فیلمنامه این جشنواره را با «فروشنده» کسب کرده بود در کن ۲۰۲۱ صرفاً جایزه بزرگ جشنواره فیلم کن را به طور مشترک با اتاقت (کوپه) شماره شش ساخته جووه کاسماندن دریافت کرد. در ادامه، این سازنده فیلم نتوانست موفقیت گذشته را تکرار کند و برخلاف پیش بینی بسیاری از رسانه ها «قهرمان» از حضور در جمع نامزدهای نهایی اسکار ۲۰۲۲ بازماند. در ونیز دیگر جشنواره مهم سینمایی جهان، هم بعد از ۹ سال سینمای ایران نماینده ای در بخش های اصلی این جشنواره نداشت.

جانی تازه با جشنواره ها

تا همین امسال بهار جشنواره ها در سینمای ایران با جشنواره جهانی فیلم فجر شروع می شد؛ جشنواره ای که در پنج دوره مستقل توانسته بود هویتی تازه بیابد و به فهرست جشنواره های رقابتی فیایف (فدراسیون بین المللی انجمن تهیه کنندگان فیلم) راه پیدا کند اما به خاطر برخی انتقادهای برگزار می شود. دوره سی و هشتم آخرین دوره مستقل جشنواره بود که از تاریخ ۵ تا ۱۲ خرداد ۱۴۰۰ به دبیری محمدمهدی عسگرپور در تهران برگزار شد. «بوتاکس» کاوه مظاهری، «صحنه زنی» علیرضا صمدی، «سیارک» مهدی حسینی وند و «وضعیت اورژانسی» مریم اسمی خانی از فیلم های تحسین شده سینمای ایران در این جشنواره بودند. سی و چهارمین جشنواره بین المللی فیلم های کودکان و نوجوانان، به دبیری علیرضا تابش از ۱۶ تا ۲۱ مهر ۱۴۰۰ با شعار «سینما، سرزمین خیال» برگزار شد و «پسران دریا» افشین هاشمی برنده بهترین فیلم و «لبیار» حسین ریگی برنده بهترین کارگردانی شد.

۲۷ مهر تا ۲ آبان هم موعد برگزاری سی و هشتمین جشنواره بین المللی فیلم کوتاه تهران به دبیری سیدصادق موسوی بود، ترک اعتراض آیمز محمد خزاعی رئیس سازمان سینمایی در انتقاد به تبلیغ گسترده مجموعه ایران مال به عنوان میزبان جشنواره، مراسم اختتامیه را در کانون توجه قرار داد. پس از برگزاری پانزدهمین جشنواره بین المللی سینماحقیقت به دبیری محمد حمیدی مقدم در آذرماه، نوبت به مهم ترین رویداد سینمایی کشور رسید و چهلمین دوره جشنواره فیلم فجر به دبیری مسعود نقاش زاده با درخشش «موقعیت مهدی» به کارگردانی هادی حجازی فر و «علفزار» کاظم دانشی همراه بود.

«موقعیت مهدی» با دریافت سیمرغ بهترین فیلم، بهترین موسیقی متن، بهترین صدا برداری، بهترین جلوه های ویژه میدانی و بهترین کارگردان فیلم اول پیشتاز این دوره از جشنواره بود. حذف سیمرغ مردمی با وجود صدرنشینی «ملاقات خصوصی» امید شمس و لو رفتن نام برگزیدگان چند ساعت پیش از مراسم اختتامیه از حواشی خبرساز این دوره از جشنواره بود.

بازگشت تدریجی تماشاگران

● محمدحسن خدایی خبرنگار تئاتر

تئاتر ایران در سال ۱۴۰۰ فراز و فرود کم نداشت. بعد از دو سال درگیری با ویروس مرموز و منحوس کرونا، اهالی تئاتر و البته تماشاگران تئاتر، میل آن داشتند که بار دیگر به سالن های نمایش بازگردند و این بار با رعایت پروتکل های بهداشتی، امکان آن را بیابند که به تماشای جمعی تئاتر بنشینند. این مسئله تا نیمه اول سال چندان مهیا نشد و همچنان جریان تولید و تماشای نمایش، گرفتار محدودیت های گاه و بیگاه شد. با شروع دولت سیزدهم و سرعت گرفتن روند واکسیناسیون همگانی، منحنی بیماری و مرگ و میر کاهش یافت و بالطبع علاقه مندان تئاتر فرصت این را به دست آوردند که بتدریج به تماشای آثار صحنه ای تئاتر ایران بنشینند. بار دیگر تکتی از اجراها و گروه های اجرایی در فضای عمومی جامعه مشاهده شد و اقتصاد تئاتر تا حدودی توانست از پس هزینه های تولید برآید. در غیاب گروه های باتجربه که همچنان با تولید تئاتر چندان کنار نیامده بودند عرصه برای جوانان و گروه های کم تر شناخته شده باز شد. فی الواقع کرونا دست به نوعی انتخاب طبیعی زد و به آنان مجال فعالیت داد که ریسک حضور در سالن های نمایش را در این وضعیت دشوار به جان می خریدند. به هر حال نهاد اجتماعی تئاتر در طول تاریخ این مملکت، همیشه نسبت معناداری با وضعیت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه داشته و بی شک آثاری که در این زمانه کروناپی تولید و به صحنه آمد، در تلاش بود از هراس و اندوه مردمان جامعه در حد توان خویش بکاهد. گو اینکه برخی از آثار این دوره، واکنشی مستقیم و غیرمستقیم به دوران کروناپی بودند و فی المثل به مانند نمایش «آفاق» به کارگردانی مرحوم ساشاکشوادی، با رویکرد مستندگونه می خواستند لحظاتی از دقایق سخت کادر درمان را بازنمایی کنند. بنابراین تئاتر در سال ۱۴۰۰ نشان داد که همچنان نسبت به زمانه اش دغدغه مند است و یکی از امکان های تأمل و تفکر در باب انسان معاصر ایرانی.

از منظری دیگر می توان کنشگران عرصه تئاتر را در مواجهه با وضعیت دشوار کنونی، با این حقیقت به داوری نشست که چگونه آنان توانستند با تکیه بر خلاقیت و خیال پردازی برای مواجهه جامعه با دشواری های غیرقابل پیش بینی، به تولید آثار نمایشی مبادرت ورزند، چراکه در هنگامه سختی، در فقیر شدن تخیل انسان ها، در به سوگ نشستن های عمومی، این وظیفه هنرمندان است که شجاعانه پا به عرصه اجتماع گذاشته و با ساختن و به نمایش گذاشتن جهان هایی مبتنی بر امید و تخیل، بشارت دهنده روزگاری خوش باشند. از این باب در یک نگاه اجمالی به تولیدات تئاتری در سالی که گذشت می تواند گواهی باشد بر این واقعیت که چه آثاری انسان معاصر و اندوهگین را یاری رسان بودند و چه به لحاظ شکلی و چه از منظر محتوایی، تاب آوری اجتماعی او را تقویت کردند. اجراهایی مبتنی بر طنز انتقادی و نه ابتذال و لودگی که علیه افسردگی همگانی پا به عرصه گذاشتند و پایان مصیبت ها را وعده دادند.

تئاتر در سال ۱۴۰۰ نشان داد که ضرورت یک جامعه بانشاط است و گسترش آن در تمامی نقاط دور و نزدیک این سرزمین عزیز یک نیاز ملی. بنابراین حمایت از گروه های تئاتری در شهرهای کوچک و بزرگ، ساختن زیرساخت هایی که امکان اجراهای متنوع نمایشی را مهیا کند، می بایست در دستور کار فرهنگی مدیران کشور قرار گیرد. جامعه ای که به میانجی تئاتر می تواند به تماشای جهان های ممکن بنشیند و تخیل ورزد چندان دست به خشونت نخواهد زد و از گردنه های دشوار زندگی، تا حد توان به سلامت خواهد گذشت. سالی که گذشت محک مناسبی بود برای ما مشتاقان تئاتر که مشاهده کنیم در تعطیلی سالن های تئاتر، در از هم پاشیدن اجتماع امیدبخش تماشاگران، چه ملال و بی معنایی عظیمی زندگی ما را فرا خواهد گرفت. پس بار دیگر دست به دست هم دهیم و با رعایت پروتکل های بهداشتی، به تماشای آثار خلاق تئاتری بنشینیم، چراکه تئاتر زندگی است.